

Kérdőíves kutatás a 65 éves és idősebb személyek idősödéshez, szociális szolgáltatásokhoz, aktív idősödéshez és ezen témákhoz kapcsolódó képzési szükségleteiről

1. Kitöltőkre vonatkozó adatok

1.1. Szocio-demográfiai változók

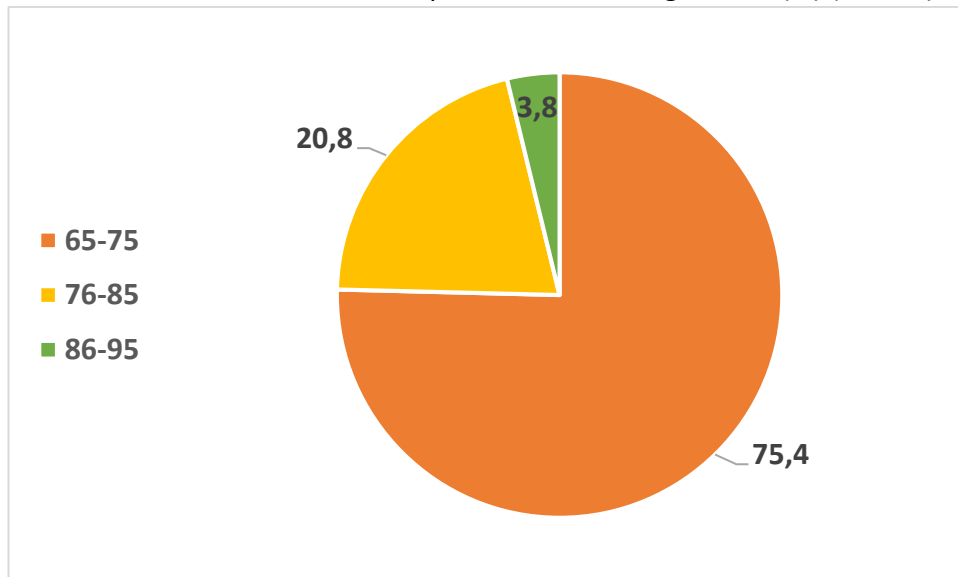
A kutatás ezen fázisában a válaszadók maguk a 65 éves vagy idősebb személyek voltak¹. A kérdőív adatbázisának tisztítását² követően elmondható, hogy azt 495 fő töltötte ki 2023. 09. 18 és 2023. 09. 30 között. A válaszadók jelentős része (85,5%) nő volt, míg 14,1%-uk férfi, 0,4% pedig nem kívánt válaszolni erre a kérdésre. Családi állapot tekintetében a házas (37%), illetve az özvegy (35,2%) válaszadók domináltak, őket követték az elvált (19,8%) választ megjelölő kitöltők, majd 3,8% és 4,2%-al a kapcsolatban élő és nőtlen/hajadon kitöltők. A kitöltők településtípus szerinti megoszlásának eredményeire feltételezhetően hatással volt, hogy a kérdőívek kitöltését személyesen is promotálták a projekt munkatársai több fővárosi idősök nappali ellátását nyújtó intézményben (idősök klubja), ezért a válaszadók legnagyobb csoportja (37,6%) fővárosi volt, őket követték a városokban élők (26,1%), majd a megyeszékhelyeken/megyei jogú városokban élők (22,2%), a kistelepüléseken élők pedig alacsony arányban jelentek meg a mintában (14,1%). A legmagasabb iskolai végzettség vonatkozásában a középfokú iskolai végzettséggel bíró válaszadók 52,9%-ban, míg tőlük néhány százalékkal lemaradva a felsőfokú végzettséggel rendelkezők 40%-ban jelentek meg. Maximum alacsony iskolai végzettséggel csupán a válaszadók 7,1%-a rendelkezett. A legfiatalabb kitöltő 65 éves volt, míg a legidősebb 95. Az életkorok alapján 3 csoport került

¹ Ezzel az adatfelvétellel párhuzamosan, hasonló témákról kérdeztük a 65 éves vagy idősebb hozzátartozóval rendelkező személyeket és az idősekkel foglalkozó szociális szakembereket

² A tisztítás során elsősorban a hivatalos kampányt megelőző, de rögzítésbe bekerült teszt kitöltéseket, illetve a születési évhez értelmezhetetlen értéket beírókat töröltük, hiszen az utóbbi csoport nyomon követése, illetve az, hogy valóban 65 éven felüliek-e, így ellenőrizhetetlenné vált.

kialakításra (1. ábra), e szerint a válaszadók legnagyobb része a 65-75 éves korcsoport tagja volt.

1. ábra A válaszadók életkori csoportok szerinti megoszlása (%) (N=495)

1.2 Szociális szolgáltatások ismerete, ezek igénybevétele

A szociális szolgáltatások vonatkozásában viszonylag egységes volt az első három leggyakoribb szolgáltatás ismeretének esetében a válaszok eloszlása. **Az étkeztetést a kitöltők 79,8%-a, az idősek otthonát 79%-a, az idősek nappali ellátását 77,6%-a, míg a házi segítségnyújtást 76,6%-uk ismerte a válaszok alapján. A legkevésbé ismert szociális szolgáltatások közé tartozik a támogató szolgáltatás 31,1%-al és a falu-, és tanyagondnoki szolgáltatás 41%-al,** mely adódhat abból is, hogy a kitöltők jelentős része a fővárosban vagy nagyobb városokban él, ahol ez utóbbi szolgáltatás nem releváns. Az 1. táblázatból látható, hogy **a válaszadó idősök összességében alapvetően inkább tudatosak és felkészültek az idősödéssel és az ehhez kapcsolódó változásokkal kapcsolatban, azonban az állapotromlás esetén ellátásuk megszervezése és az igénybevehető ellátások ismeretének terén mutatkoznak bizonytalanságok,** ezeken a területeken többen jelezték, hogy tudásuk nem teljes. Az, hogy a válaszadók tisztában vannak vele, hogy milyen szociális szolgáltatásokat vehetnek igénybe, akár állapotromlásuk okán, nincsen összefüggésben³ a legmagasabb iskolai végzettségükkel (annak ellenére, hogy az elemzést megelőzően volt ilyen prekonceptió), nemükkel, családi állapotukkal, sőt életkori csoportjukkal sem. Az ellátások megszervezésében, és a kitöltőkről

³ p=0,474, p=0,488

való gondoskodásban a válaszadók 30%-a jeleztem, hogy teljes mértékben, 34%-uk pedig inkább számíthat családtagjaira.

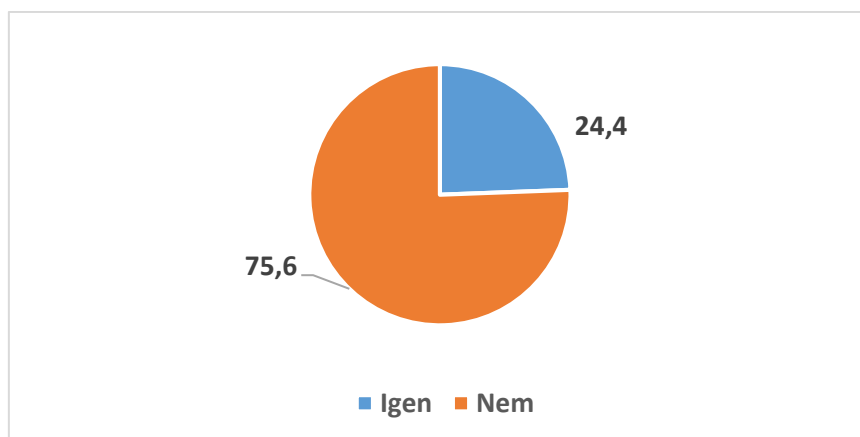
1. táblázat A válaszadók tudatos idősödésre vonatkozó állításokhoz kapcsolódó érzései (fő) (N=495)

Állítások	1-egyáltalán nem igaz	2	3	4	5-teljes mértékben igaz
1.1 Általában hagyom, hogy az életem dolgai maguktól alakuljanak	157	143	43	102	56
1.2 Tudom, hogy mivel járhat az idősödés számomra	12	21	37	201	229
1.3 Ha fizikai állapotom romlana, tudom hogyan szervezzem meg ellátásomat	35	53	120	169	124
1.4 Magabiztosan tudok dönteni a saját életemmel kapcsolatban	19	25	73	179	204
1.5 Pontosán ismerem, hogy milyen szolgáltatások járnak/igényelhetők számomra	53	74	121	151	102
1.6 Állapotromlás esetén családtagjaim fognak segíteni az ellátások megszervezésében, ezek intézésében	48	37	92	171	152

Egészségi állapotukban és hangulatukban bekövetkező változásokat a kitöltők nagyobb része detektálja és észreveszi, abban némiképp bizonytalanok (78 fő jelezte ezt), hogy ilyen változások esetében felismerik azt, amikor már külső segítséget kell kérniük.

A válaszadók 24,4%-a vesz igénybe a válaszadás idején valamilyen szociális szolgáltatást (2. ábra).

2. ábra A szociális szolgáltatást igénybevevők aránya (%) (N=495)

A jelenleg szolgáltatást igénybevevők közül a legtöbben az étkeztetést és az idősek nappali ellátását jelölték meg, mint igénybevett szociális szolgáltatást (2. táblázat), erre feltételezhetően hatással volt, hogy a kérdőívek kiosztásra kerültek több budapesti idősek nappali ellátását nyújtó intézményben is.

2. táblázat A válaszadók által a kitöltés időpontjában igénybevett vagy várólistás⁴ szociális szolgáltatások (fő) (N_{válaszok}=186)

Szolgáltatás	Igénybevevők (fő)
Falu-, tanyagondnoki szolgáltatás	1
Családsegítés	5
Étkeztetés	51
Házi segítségnyújtás	21
Jelzőrendszeres házi segítségnyújtás	25
Idősek nappali ellátása	50
Időskorúak gondozóháza	15
Idősek otthona	15
Támogató szolgáltatás	3

⁴ Várólistán várakozik az adott szolgáltatásra.

A szociális szolgáltatásokat igénybevevők legnagyobb részénél (69%) saját maga döntött az adott szolgáltatás igénybevételéről, a döntést a család a válaszadók csupán 14%-nak esetében hozta meg, közös (család és idős személy) döntésről pedig a kitöltők 8%-a számolt be. Az, hogy ki döntött a szolgáltatás igénybevételéről szignifikáns kapcsolatban volt a csoportosított életkorral (ezt a csoportosított változót lásd. fentebb)⁵. Minél idősebb korcsoportba tartozott a válaszadó, annál inkább csökkent annak a válasznak a megléte, mely alátámasztotta, hogy ő maga önállóan döntött az adott szociális szolgáltatás igénybevételéről.

3. táblázat Az igénybevett szociális szolgáltatás igénybevételére vonatkozó állítások

4.1 Milyen könnyen vette észre, hogy szüksége van valamilyen szociális szolgáltatásra? (N=112)					
1-Nagyon nehezen, egyáltalán nem vettem észre	2	3	4	5	6-Nagyon könnyen, azonnal érzékeltem
8,9	2,7	12,5	18,8	23,2	33,9
4.2 Mennyire volt könnyű elfogadni/meghozni a döntést? (N=114)					
1-Nagyon könnyű volt	2	3	4	5	6-Nagyon nehéz volt
37,7	8,8	8,8	12,3	14,9	17,5
4.3 A kapott szociális szolgáltatás mennyire megfelelő jelenlegi állapotához mérten? (N=114)					
1-Egyáltalán nem elegendő	2	3	4	5	6-Teljes mértékben elegendő
5,3	2,6	7	9,6	21,1	54,4

Azt, hogy a válaszadónak valamilyen szociális szolgáltatásra van szüksége, a válaszadók 33,9%-a azonnal észlelte, de összességében elmondható, hogy nagyobb részük ezt az igényt saját magára vonatkozóan könnyen észrevette és azonnal érzékelte (3. táblázat). A csoportosított életkor változóval ez a három kérdés nem mutatott kapcsolatot.

⁵ p=0,000, Cramer V=0,373 (erős kapcsolat)

4. táblázat *Egyetértés a szociális ellátórendszerre vonatkozó állításokkal (%) (N=495)*

Állítások	1-egyáltalán nem értek egyet	2	3	4	5	6-teljes mértékben egyetértek
Pozitív állítások						
Mindenki hozzáférhet, akinek szüksége van rá	22,4	17,6	21,4	12,3	13,1	13,1
Mindenki azt a szolgáltatást kapja, amire leginkább szükséges van	23,8	18,6	24,4	12,1	10,5	10,5
Az emberek az igényelt szolgáltatásokhoz rövid időn belül hozzáférnek	33,7	21,6	18,2	9,7	9,3	7,5
Az időseket bevonják az őket érintő kérdésekbe	26,9	20,2	21,8	12,9	9,7	8,5
Ezek a szolgáltatások megfizethetők számomra	31,5	20,4	20,4	9,1	11,1	7,5
A szolgáltatások személyre szabottan változtathatók	23,2	19	25,7	13,7	8,9	9,5
Elegendő szakember dolgozik a szociális szolgáltatásokban azok biztosításához	41	19,8	14,9	8,7	7,7	7,9
Negatív állítások						
Túlságosan bürokratikus és/vagy hosszadalmas a szolgáltatások igénybevétele	14,7	7,9	12,7	15,4	24	25,3
A szolgáltatás túlságosan költséges	14,3	8,3	13,1	18,8	21,8	23,6
Túlságosan hosszú várólisták vannak	12,9	5,3	8,7	12,7	20,4	40

A szociális ellátórendszerre vonatkozóan pozitív és negatív állításokról kellett eldönteniük egy 5 fokú skála segítségével, hogy mennyire értenek egyet az adott állításokkal. **A hozzátartozók által ugyanezen állításokra adott válaszokhoz hasonlóan a kitöltők inkább elégedetlenségüket fejezték ki. A pozitív állítások esetében gyakrabban jelölték az 1-egyáltalán nem értek egyet és a 2-inkább nem értek egyet válaszlehetőségeket. A leginkább a szolgáltatásokra való várakozással és a szolgáltatások megfizethetőségével kapcsolatban jelent meg elégedetlenségük, illetve többen jelezték, hogy az időseket nem vonják be az őket**

érintő kérdésekbe (4. táblázat). A válaszadók több mint fele (55,3%) szerint egyáltalán nem, vagy inkább nem igaz az az állítás, hogy a szolgáltatásokhoz rövid időn belül hozzá lehet férni, míg szintén a válaszadók több, mint a fele (51,9%) szerint a szolgáltatások egyáltalán nem vagy inkább nem megfizethetők számukra. **A negatív állítások közül a „Túlságosan hosszú várólisták vannak” emelkedett ki a 3 állítás tekintetében a válaszadók 60,4%-a teljes mértékben, vagy inkább egyetért ezzel az állítással.** Ez a negatív állítás, illetve az ennek kapcsán tapasztalt magas egyetértés összecseng a pozitív állítások között található és már tárgyalt „Az emberek az igényelt szolgáltatásokhoz rövid időn belül hozzáférnek” állítással, hiszen ezt erősen cáfolták a válaszaikkal a kitöltők. A két kérdés egymás kontrollkérdésének is tekinthető.

Az iskolai végzettség, mint a társadalomtudományi kutatások esetében az egyik legtöbb összefüggést mutató változó, mind a pozitív állítások közül legrosszabbul teljesítő:

„Az emberek az igényelt szolgáltatásokhoz rövid időn belül hozzáférnek”⁶

„Ezek a szolgáltatások megfizethetőek számomra”⁷

Mind pedig a negatív állítások közt kiemelkedő:

„Túlságosan hosszú várólisták vannak”⁸ állításokkal szignifikáns kapcsolatot mutatott, a magasabb iskolai végzettségűek (közép, felsőfok) inkább elégedetlenek voltak.

A szolgáltatást igénybevevő és nem igénybevevő válaszadók között is erőteljes különbség mutatkozott a 3 állításra adott válaszok alapján. Ugyan a válaszadók nagyobb része nem vesz igénybe jelenleg szociális szolgáltatást, mégis ők voltak azok, akik jelentősen negatívabban ítélték meg a szolgáltatásokat.⁹

Az előzetes jognyilatkozat rendszeréről a válaszadók 83%-a nem hallott korábban, ennek jelentését nem ismerték.

Érdekesség, hogy a kitöltők több, mint 2/3-ának (71,7%) nincsenek kérdései saját időszedésükkel kapcsolatban. Amennyiben mégis felmerülne ilyen kérdés, azzal elsődlegesen családtagjaikhoz/rokonaikhoz vagy házi orvosukhoz fordulnának. Ezen

⁶ p=0,000, Cramer V=0,199 (közepes erősségű kapcsolat)

⁷ p=0,005, Cramer V= 0,160 (gyenge kapcsolat)

⁸ p=0,02, Cramer V=0,146 (gyenge kapcsolat)

⁹ p=0,000 mindhárom állítás esetében, Cramer V=0,25 feletti vagy magasabb értékek

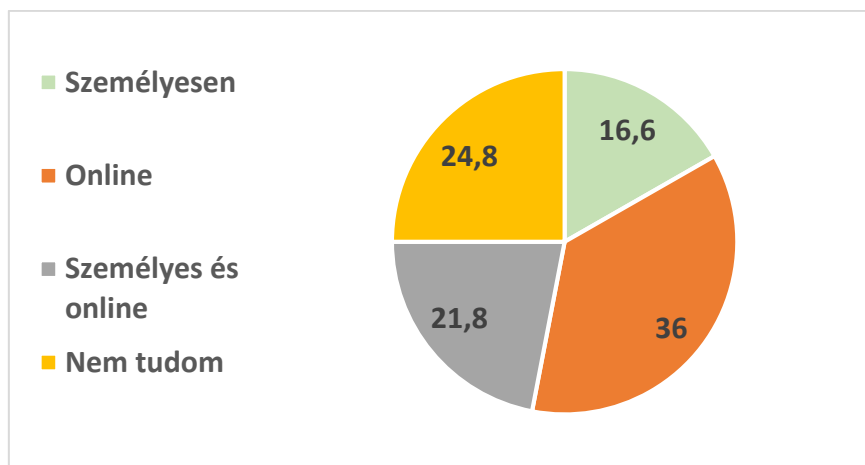
válaszok megerősítik, hogy mennyire fontos a családtagok/rokonok edukálása és az egészségügyi szakemberek ismereteinek bővítése az idősödés és ehhez kapcsolódó lehetőségek témája kapcsán. **A válaszadók csupán 6%-a jelölte be, hogy „Nincsen olyan személy”, akihez fordulhatna ilyen témájú kérdéseivel.**

A kitöltő idős személyeket saját bevallásuk szerint leginkább családtagjaik támogatják idősödésük folyamatában, rájuk számíthatnak elsődlegesen. Ezen túl a válaszadók egy jelentős része érzi úgy, hogy „Nem szorul támogatásra” saját idősödésének folyamatában, egyedül is boldogul.

1.3 Jövőbeni képzés lehetősége az idősödéshez kapcsolódó témákban

Egy esetleges képzés esetén a kitöltők leginkább az online formában szervezett képzést preferálnák (36%), de magas volt a bizonytalanok aránya is (24,8%), legkevésbé a csak személyes jelenléttel zajló alkalmakat választanák (3. ábra).

3. ábra *Egy esetleges képzés esetén a képzés megszervezésének módja (%) (N=495)*

A képzések témáját illetően nagy előnyben részesítették azokat a témákat, melyek kifejezetten saját önállóságukat és hozzátartozóik tehermentesítésének lehetőségeit célozták. Legtöbbször a „Hogyan tudok minél tovább aktív és önálló maradni?” témát (304 kitöltő választotta) és a „Szeretnék többet tudni arról, hogyan könnyíthetem meg családom dolgát, hogy az idősödésem következményei ne befolyásolják életminőségüket?” témáját (266 kitöltő választotta) jelölték meg ebben a több válasz lehetőségét biztosító kérdésben. Magas volt még a „Hogyan javíthatom saját testi egészségemet?” (203 válaszadó jelölte), a

„Milyen segítséget kaphatok képességeim elvesztésével vagy csökkenésével kapcsolatos küzdelmemben?” (203 kitöltő választotta) és az „Időskorban igénybevehető kedvezmények Magyarországon és az EU tagállamaiban?” (220 válaszadó jelölte meg) témák választása is. Legkevésbé a halálfélelemmel való megküzdés és szembenézés és a jellemző testi-lelki változások időskorban témák mozgatták meg a kitöltő időseket.

1.4 Prevenció, felkészülés az idősödésre

Ahogy a hozzátartozók számára készített kérdőívekben, úgy az idős személyek számára készített kérdőívekbe is beépítésre került egy kérdéscsoport, mely azt vizsgálja, hogy milyen típusú tevékenységeket folytatnak annak érdekében, hogy önállóságukat és aktivitásukat minél hosszabban megőrizhessék. Ez a kérdés azért is rendkívül fontos, mert a tervezett képzés témáját vizsgáló kérdés esetében is igazolódott, mennyire fontos az idősök számára, önállóságuk és aktivitásuk, a képzésben ezt a témát jelölték meg legtöbben. A prevenciót elősegítő és aktivitásukat megtartó tevékenységek közül a kitöltők többen választhattak a megadott listából, valamint az egyéb kategória jelölésével, más szerintük az aktivitást segítő tevékenységüket is feltüntethették. A legtöbb válaszadó (87%-uk) megjelölte, hogy családtagjaival rendszeres kapcsolatot ápol, mely elszigetelődésük elkerülése érdekében lehet fontos (5. ábra). Ezen kívül sokan olvasnak, tartják a kapcsolatot barátaikkal/ismerőseikkel, illetve jelezték, hogy nincsen káros szenvedélyük vagy felhagytak vele. A válaszadók több mint 50%-a rendszeresen mozog/sportol/kirándul és szintén több, mint fele törekszik arra, hogy egészségesen étkezzen. A szűrővizsgálatokon való részvétel, az aktív társaságba járás és klub/szakkör látogatás, az oktatásban való részvétel (akár senior akadémiák, harmadik kor egyetemei révén) vagy a munka már a kitöltők kevesebb, mint fele által végzett tevékenységek.

4. **ábra** Az idős személy mit tesz meg aktív idősödésének biztosítása érdekében (fő)
(N=495)

Az egyéb csoportban, melyek az aktivitást támogathatják, megjelentek a különböző szellemi tevékenységek pl.: keresztrejtvény fejtése, internet használat (részint kapcsolattartás, részint információ szerzés céljából és online logikai játékok, kártyajátékok miatt), kézimunka, illetve a aktív fizikai tevékenységek pl.: kertészkedés, séta, kirándulás. Komoly szerepet kapott az előbbieken mellett az anyagi lehetőségekhez mérten az utazás, kulturális eseményeken pl.: színházi előadások, kiállítások való részvétel is.

Érdekes összevetni (bár a konkrét személyek, akikre a két kérdés vonatkozik nem ugyanazok) a hozzátartozói lekérdezésben feltett kérdés: „Idős hozzátartozója mit tesz meg aktív

idősödésének biztosításának érdekében?” és ugyanezen kérdésre adott válaszokat, akkor amikor maguk az idős személyek saját magukra vonatkozóan nyilatkozhatnak erről (ennek eredményei lásd. 4. ábra). Mind a hozzátartozók idős hozzátartozójukra gondolva, mind pedig az idősek saját magukra vonatkozóan úgy érezték, hogy a leginkább végzett aktivitást megőrző tevékenység a családtagokkal rokonokkal való kapcsolattartás, a hozzátartozók válaszaiban ezt követte a káros szenvedély hiánya majd az olvasás. Ezzel szemben az idősek által töltött kérdőívben ugyan az olvasás szintén szerepelt az első három tevékenységben, de emellett a barátokkal/ismerősökkel való rendszeres kapcsolattartást előrébb sorolták. Mind a hozzátartozók válaszai alapján, mind pedig az idősek válaszai mentén a tanulás, továbbképzésen való részvétel volt az a tevékenység, melyet a legkevesebb válaszadó (vagy idős hozzátartozója) végez.

A kitöltők 94,9%-a szerint kifejezetten fontos lenne az állampolgárok felvilágosítása, oktatása az aktív idősödésre vonatkozóan. Ez a kérdés szignifikáns összefüggést mutatott a településtípussal¹⁰, ahol a községekben élők kisebb eséllyel mondták, hogy ez fontos tevékenység lehet.

1.5 A tervezett képzésre vonatkozó igények összefoglalása

A válaszadó idős személyek körében habár próbálnak tudatosak lenni, az igénybevehető ellátások és az állapotromlás esetén szükséges ellátások megszervezésének témájában mutatkoznak bizonytalanságok. Családtagjaikra és házi orvosukra számítanak, akkor, ha valamilyen állapotromlás esetén szociális szolgáltatásra vagy addig ismeretlen szociális szolgáltatásra lenne szükségük, mely alátámasztja ezen két csoport edukálásának jelentőségét is. A szociális szolgáltatásokat a kitöltők kisebb része vette igénybe a kitöltés idején, az igénybevevők között elsősorban az idős nappali ellátást nyújtó intézmények¹¹ és az étkeztetés volt a leginkább jellemző. Egy esetleges idősödés témáját érintő képzés során az online képzést preferálná a legtöbb válaszadó, de magas volt a bizonytalanok aránya is. A képzés témáját illetően látható, hogy leginkább azok a témát foglalkoztatják őket, melyek célja önállóságuk és aktivitásuk megőrzésének minél hosszabban való biztosítása, illetve családjuk terheinek enyhítése, hogy a saját idősödésükhöz kapcsolódó változások minél kevésbé

¹⁰ $p=0,039$, Cramer $V=0,130$ (gyenge kapcsolat)

¹¹ Részben a minta sajátossága miatt is, idős nappalikat személyesen kerestek fel a projekt munkatársai

terheljék meg őket. A halálfélelemmel való megküzdés és a testi-lelki változások idős korban témái kerültek a legritkábban a kiválasztottak közé. A kitöltők jelentős része szerint elengedhetetlen az állampolgárok felvilágosítása és oktatása az aktív idősödésre vonatkozóan.